

Centrum för biblioteks- och IT-pedagogik (CeBIT)

Christina Brage

CeBIT startade sin verksamhet den 1 april 2000 som en enhet inom Linköpings universitetsbibliotek (LiUB). Agneta Lantz, Christina Brage och Tommy Carlberg var de som planerade den kommande verksamheten. Agneta kom sedan att bli förestandare för CeBIT. Under åren som gick växte verksamheten och fick ett positivt gensvar både från studenter och från lärarhåll. Centrets övergripande målsättning var att fungera som ett samlande organ för LiUB:s pedagogiska verksamhet och som en spjutspets för pedagogisk förnyelse och utveckling. Man verkade för att utveckla den egna bibliotekarieprofessionen och förbättra informationskompetensen hos bibliotekets användare. Då kompetensförsörjning troligen är den viktigaste frågan för att säkra kvaliteten i en organisation måste det finnas utvecklingsmöjligheter i arbetet för personalen, vilket i högsta grad var ett ledord för CeBIT.

Under uppbyggnadsfasen lades krafterna framför allt på att utveckla och genomföra poänggivande kurser, dels inom programmet för Informations- och medievetenskap (IMV), dels fristående. I CeBIT fanns en viktig resurs i arbetet med att höja beredskapen för det livslånga lärandet. Arbetet med att höja studenternas informationskompetens innebar en breddad pedagogisk uppgift för universitetsbiblioteket, vilket i sin tur ställde högre krav på bibliotekariernas pedagogiska kompetens. Detta gällde i alla planerade och oplanerade möten med bibliotekets användare i informations- och lånediskar, per telefon och via e-post liksom i den regelrätta undervisningen i informationssökning. CeBIT kom att kombinera två områden av stort intresse för bibliotekarier – pedagogik och informationskompetens.

Centrets uppgifter

Ur ett biblioteksperspektiv verkade centret inom tre parallella områden:

1. kompetensutveckling avseende den egna bibliotekarieprofessionen internt inom LiUB, regionalt och nationellt
2. utveckling av informationskompetens hos bibliotekets avnämare
3. forsknings- och utvecklingsarbete

Centret skulle dels verka för långsiktig kunskapsgenerering inom det biblioteks-pedagogiska området, dels förbereda och utveckla bibliotekarier i deras pedagogiska roll. Detta skulle åstadkommas genom att initiera och genomföra utbildningsinsatser, seminarier och symposier samt genomföra FoU-projekt för att öka förståelsen för inlärnings- och undervisningsprocesser och därigenom höja utbildningens kvalitet. CeB-

Bild 44 Tommy Carlberg och Agneta Lantz deltog i planeringen av CeBIT:s verksamhet. Agneta blev centrets föreståndare. Foto: okänd.

IT skulle också fungera i rollen som nätverk för erfarenhetsutbyte kring biblioteks- och IT-pedagogiska frågor och utgöra en länk till andra centra och organisationer med likartade uppgifter, både nationellt och internationellt.

Ytterst sett var centrets mål var att verka för att infria LiU:s målsättning att examinera studenter med nödvändiga kunskaper och färdigheter för ett framtida flexibelt yrkesliv. Genom att stimulera en långsiktig kunskapsuppbyggnad inom det bibliotekspedagogiska området skulle CeBIT bidra till att skapa ett informationssamhälle för alla genom spridning av informationskompetens.

Centrets förhållningsregler

Den kommunikativa relationen mellan student och lärare är oerhört viktig. Av den anledningen ansåg vi som arbetade vid CeBIT att studenten på förhand måste få veta vad som var absoluta krav och var utrymme fanns för egen kreativitet. Tydlighet skapar tilltro.

Vidare insåg vi att samspelet hade stor betydelse i lär- och förståelseprocessen och under åren uppmärksammades ett antal kritiska punkter i uppsats- eller examensarbete, däribland problemformulering, metod, opposition (fokus på innehåll och form, ställa kritiska frågor) samt den röda tråden. Det var även viktigt för CeBIT att ha en seminarietradition där tonen var lättsam, studenten omhuldad och lärarna inkännande.

Centrets verksamhet

Fristående poänggivande kurser i egen regi

Vid starten år 2000 fanns endast sommarkursen **Kunskapsutveckling och informationsutnyttjande** (5 hp), vilken senare även kom att ges under terminstid. Kursen syftade till att deltagarna skulle förvärva kunskap om den strategiska resurs som information och kunskap utgör i ett samhälle präglad av en intensiv teknisk, ekonomisk och social utveckling. Deltagarna skulle förvärva grundläggande kunskaper i hur man söker information/litteratur för vetenskaplig kunskapsutveckling, problembaserat lärande inom skolan/högskolan, problemlösning, beslutsfattande, kunskapsutveckling och förändring i allmänhet. Kursdeltagarna skulle även ges möjlighet att utnyttja relevanta sökhjälpmedel samt kunna förbereda och genomföra egna sökningar i samband med forskning och/eller verksamhet som exempelvis lärare, handledare eller beslutsfattare.

Efter hand tillkom andra kurser, till exempel **Informationssökning som läroprocess ur student- och lärarperspektiv** (5 hp), som fokuserade på kunskap och lärande i informationssamhället. Kursen var av tvärvetenskaplig och fakultetsövergripande karaktär och lämplig som komplement till kursutbudet inom informations- och medievetenskap, pedagogik, lärarutbildning samt som fort- och vidareutbildning för bibliotekarier, lärare och andra.

I **Samhällskommunikation – medborgaren i informationssamhället** (15 hp) utgjorde kommunikation av information i samhället med fokus på samspelet mellan informations- och kommunikationsteknologin och samhällsmedborgaren i olika kontexter viktiga inslag. Informationskompetens som en livsnödvändig basberedskap för individers livslånga lärande för att kunna möta växande krav på förnyelseförmåga och flexibilitet i en alltmer globaliserad värld var det centrala temat i kursen.

Målet för kursen **Informationskompetens och lärande** (15 hp) var att studenterna skulle kunna ta ansvar för sitt eget lärande och nå fram till insikt, överblick och perspektiv samt bli medvetna om att det nästan alltid finns alternativa vägar till kunskap. Detta skulle kunna uppnås genom en hög grad av informationskompetens.

Rätt omvärldsanalys kan skapa betydande nytta för verksamheters förmåga att använda strategiskt viktig information till betydelsefulla handlingar. Analysen av informationsbehovet är kanske viktigast, men också svårast. I kursen **Omvärldsanalys ur ett informationsvetenskapligt perspektiv** (15 hp) gavs flera möjligheter att testa olika modeller, till exempel PEST-modellen (politisk, ekonomisk, social och teknisk omvärld), SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats), Scenarioplaneringsmodellen, Porters Five Sources, Delfimetodik, TAIDA (Tracking, Analyzing, Imaging, Deciding och Acting) samt World Mapping Method.

Information, kunskap och vetenskap, (Fördjupningskurs) (7,5 hp), **Förbättringskunskap, lärande och informationskompetens** (7,5 hp) och **Förbättringskunskap: Att initiera, leda och handleda förbättringsprocesser** (7,5 hp) fokuserade på lärandestyrt förbättringsarbete och kvalitetsdriven verksamhetsutveckling där informationskompetens utgjorde en viktig förutsättning. Centrala teman i kurserna var teorier, modeller, metoder och verktyg i och för förbättringskunskap, teorier och strategier gällande lärandestyrt förändringsarbete, informationskompetens och omvärldsanalys kopplat till förbättringsprocesser, lärande utvärdering, organisatoriskt lärande, grupprocesser och förändringspsykologi relaterat till medarbetar-, ledar- och handledarrollen.

Inom ramen för Nätuniversitetet gavs kurserna **Information, kunskap och vetenskap** (5 hp) och **Funktionshinder och webbaserat lärande** (5 hp). Den senare fokuserade på en rad problemområden förknippade med olika typer av funktionshinder i samband med lärande, exempelvis hinder/barriärer i lärsituationen samt pedagogiskt och metodologiskt utvecklingsarbete för att möta individuella behov.

Till de nätbaserade kurserna hörde även **Hälsofrämjande organisationer** (20 hp) som omfattade fyra delmoment: Informationskompetens och lärande; Hälsa och hälsofrämjande; Hälsans bestämningsfaktorer; Vardagens organisationer i ett organisationsteoretiskt perspektiv; Metoder och strategier för hälsofrämjande åtgärder.

er samt Teoretisk och empirisk fördjupning inom området hälsofrämjande organisationer.

Centret kom också att ansvara för kursen **Informationskompetens** (5 hp) på utbildningarna Hälsofrämjande sjukvård och Folkhälsovetenskap samt medverka i strimlor under hela utbildningen.

Teknikstödet i de webbaserade kurserna utgjordes av Blackboard som också kom att användas som kursskal för campuskurserna, vilket ur såväl student- som lärarperspektiv hade ett mervärde både administrativt och pedagogiskt.

Uppdragsutbildningar och handledningsuppdrag

Under åren utförde CeBIT ett antal uppdragsutbildningar, bland annat **Research Design and Methods** (4 hp), som var en del av Masterprogrammet International and European Relations, samt **Kunskapsutveckling och informationsutnyttjande** (3 hp) och **Hälsans bestämningsfaktorer** (5 hp).

CeBIT har också haft ett antal handledningsuppdrag på C- och D-uppsatser med inriktning på informationskompetens, e-demokrati, flexibelt lärande och IKT, teknik-design-kommunikation framlagda vid Bibliotekshögskolan i Borås, samt utbildningarna Teknik-Design-Kommunikation (TDK) och Informations- och medievetenskap (IMV) vid LiU.

CeBIT och IMV

CeBIT kom in som nya lärare på Informations- och medievetenskap (IMV), en utbildning som man kunde läsa till en omfattning av upp till 80 hp. Många av studenterna kom direkt från gymnasiet och var förhållandevis studieovana. Innehållet i kurserna kändes lite föråldrat och sättet som detta förmedlades på var inte heller övertygande. Med gemensamma krafter, det vill säga CeBIT och lärarna vid institutionen, satte vi igång med en fullständig revidering av kurserna och fick till stånd ett hållbart program. Studenterna fick också en möjlighet att påverka den nya inriktningen. Den första terminen började med en introduktionskurs där studenterna fick lära sig lära, få perspektiv på området IMV, skapa ett gemensamt språkbruk genom att vi gick igenom centrala begrepp och förgrundsgestalter för och inom området. De fick också lära sig använda webben som ett verktyg för publicering.

CeBIT ansvarade för flera kurser på olika nivåer inom programmet, däribland **Informationsbeteende** (3 hp), **Informationsförmedling**/Information Transfer (4 hp), **Informationskompetens** (4 hp) och **Informationskompetens**, fördjupning (4 hp). De två sistnämnda fokuserade på begreppet informationskompetens (information literacy) inklusive dess olika komponenter och lärprocesser och syftade till att studenterna skulle utveckla informationskompetens samt förmåga till självstyrt lärande och problemlösning. Kursen **Bibliotek, arkiv och muséer** (4 hp) behandlade traditionella informationsresurser och -tjänster, särskilt de så kallade minnesinstitutionerna (bibliotek, arkiv, muséer, kulturmiljövården) och deras samlingar.

Målet med **Projektarbete i informationsanvändning** (5 hp) var att, utifrån en teoretisk och metodologisk orientering, ge den studerande grundläggande erfarenhet

av vetenskapligt arbete genom författande av en vetenskaplig uppsats (motsvarande B-nivå).

Undervisning bedrevs genom föreläsningar, seminarier samt handledning i grupp och enskilt.

I samband med planeringen av det nya innehållet i utbildningen upprättade vi en kvalitetstabell, som skulle kunna översättas till lärandemål i sann Bolognaanda. Tabellen specificerade olika lärandemål för olika nivåer (A–D) inom sju områden: ”Teori”, ”Metod”, ”Resultatredovisning”, ”Analys och tolkning”, ”Slutsatser och diskussion”, ”Utförande och formalia” och ”Helhet”. Tabellen kom sedan att användas även av andra institutioner vid LiU. Följande utdrag ur tabellen återger områdena Teori respektive Metod:

	A	B	C	D
Teori	Kunskapsredovisning. Ett fåtal grundläggande men relevanta vetenskapliga artiklar som underlag. Kritiskt förhållnings-sätt.	Kunskapsutnyttjande. Problemställning. Fördjupad redovisning och diskussion. Ett flertal grundläggande men relevanta vetenskapliga artiklar som underlag.	Kunskapstillämpning. Tillämpning av beprövade teorier i nya sammanhang. Omfattande teoretisk genomgång.	Kunskapsgenerering. Självständigt kritiskt tänkande. Tillämpa gamla och generera nya teorier. State-of-the-art-teoretisk genomgång.
Metod	Metodredovisning. Kritiskt, vetenskapligt förhållningssätt.	Metoddiskussion. Fördjupat förhållningssätt. Tillämpning och motivering av vald metod.	Fördjupad metod-diskussion i förhållande till problemställning. Självständigt metodval, genomförande av empirisk undersökning.	Fullständig forskningsprocess. Utförlig diskussion av alternativa metoder i förhållande till problemställningen. Ökad grad av självständighet och metodmedvetenhet.

Seminarieverksamhet och öppna föreläsningar

Centret hade som ambition att under terminstid anordna ett antal seminariedagar riktade till både interna och externa deltagare. Under CeBIT:s första år förverkligades denna ambition och ett antal seminarietillfällen anordnades. Exempel på detta är *Kunskap och lärande i informationssamhället* samt *Bibliotekarierollen: Den pedagogiska rollens förändring och utveckling*.

Den rådande arbetssituationen med ett stort antal kurser medförde dock att seminarieverksamheten inte kunde genomföras på det sätt det var tänkt. Dock genomfördes ett seminarium under våren 2002, *Vetenskaplig kommunikation*, på uppdrag av LiUB:s dåvarande personalutvecklingsgrupp. En seminarieserie gavs också till-

sammans med Dataföreningen kallad *Förbättringskunskap och verksamhetsutveckling*.

Ett sätt för CeBIT att medverka till en kompetenshöjning av bibliotekets personal var att under februari–maj 2006 ge möjlighet för intresserade att delta i ett 25-tal föreläsningar, däribland: Informationskompetens och livslångt lärande, Teorier om informationssökning och informationsbeteende, Mediekompetens, Forskningsmetodik, Kommunikationsteorier, Rapportskrivning och citeringsteknik, Lärande och IKT, Informationsbarriärer, Grupprocesser, Samhällskommunikation, Informationsdesign, Informationskompetens, Bilden i informationsområdet, Demokrati-begreppet/E-demokrati samt Kommunikation som strategisk resurs i krissituationer.

Deltagande i nationella och internationella konferenser

Under åren som gått har Centret medverkat med bidrag i ett antal nationella och internationella konferenser, bland annat Skola och Bibliotek, Ge rum för språket i Linköping, 1st International Conference on IT & Information Literacy, i Glasgow, EISTA i Orlando vid ett flertal tillfällen, I3 i Aberdeen, OnLine i London, IATED i Valencia, LILAC i London och Liverpool, ECIL i Istanbul, 12th Nordic Conference for Information and Documentation i Ålborg, Georgia International Information Literacy Conference i Statesboro vid två tillfällen, SOTL i Statesboro, LIDA i Dubrovnik och Hawaii International Conference on Education i Honolulu. De flesta resorna kunde genomföras tack vare sponsring från Svensk Biblioteksforening, BIBSAM och dåvarande Centrum för undervisning och lärande (CUL) vid LiU.

Centrets övriga aktiviteter

I samarbete med Tema Kommunikation hade CeBIT ansvaret för magisterutbildningen **Teknik-Design-Kommunikation** (TDK). TDK var ett tvärvetenskapligt ämne som kännetecknades av en kombination av metoder och kompetenser från den tvärvetenskapliga forsknings- och utbildningsmiljön vid Linköpings universitet. Programmet vände sig till personer oberoende av ämnesbakgrund och var tänkt som en påbyggnad/fördjupning för verksamma inom teknisk kommunikation, teknikinformation och design av information.

Utbildningen syftade till att den studerande skulle utveckla forskningsförberedande teori- och metodkompetens samt erbjuda möjlighet till fördjupning och utveckling av tidigare yrkeserfarenheter och kunskaper inom området Teknik-design-kommunikation. Efter genomgången utbildning skulle den studerande ha genomfört ett självständigt forskningsarbete omfattande 10 poäng, samt utvecklat förmågan att kritiskt granska olika forskningsinsatser, forskningsresultat och informationsresurser inom området.

Inledningsvis delades ansvaret för programmet av tre lärosäten: Linköping, Malmö och Eskilstuna. Ansvaret togs efterhand över helt av CeBIT, vilket innebar studierektorskap, kursutveckling, kursansvar och examination samt handledning av magisteruppsatser. Kursansvaret gällde delkurserna Teknik och samhälle: Samhällskommunikation (5 hp), Teorier om kommunikation (5 hp) samt Informationens arkitektur och design (5 hp).

Teknik och samhälle: Samhällskommunikation syftade till att ge en förståelse av sambanden mellan teknisk förändring och teknikanvändning, å den ena sidan, och samhällsförhållanden och mänskliga relationer, å den andra sidan. Målsättningen för kursen var att kunna belysa och problematisera begreppet samhällskommunikation utifrån dess kanaler, innehåll, möjligheter/hinder för kommunikation samt stöd av IT.

En god informationsarkitektur är grunden för en lyckad webbplats och för att åstadkomma detta gäller det att ta fram en specifikation för webbplatsen sett ur alla aspekter: form – funktion – metaforer – navigation – informationsstruktur – gränssnitt – interaktion – visuell design. Allt detta sammantaget ger helhetsupplevelsen, vilket var fokus på kursen Informationens arkitektur och design.

Aktiv medverkan skedde även i övriga delkurser i programmet där vi hade inhyrda lärare framför allt från Tema Kommunikation.

Under de år som CeBIT var verksamt gavs även en doktorandkurs (5 hp) för och i samarbete med Tema Vatten i natur och samhälle och Tema Barn.

Sammantaget kan man säga att CeBIT var tidigt ute med att ge poänggivande kurser kopplade till informationskompetens och lärande. Men även bibliotekariens pedagogiska roll stod högt på agendan. Efterhand kom utbudet att breddas avsevärt, vilket tydligt kan ses i ovanstående genomgång.